

turnyilvánulások mögött is mindenkor társadalmi és gazdasági csoport-érdekek húzódnak meg, amelyek még a legelvontabb tudományos igazságkeresést is irányítják, legalább is negatív, gátló módon; és amelyek a művészet legklasszikusabb alkotásaiban is visszatükröződnek, legalább is úgy, mint bizonyos életkörülmények által sajátossá formált emberrétegek sajátos élet- és világszemlélete.

Fentiekben egy jól megfogalmazható és könnyen ellenőrizhető munkaterv körvonalai bontakoznak ki. E terv alapvető elgondolása az, hogy a legtöbb szellemi tudományban — esztétika, filozófia, életbölcselet, jog- és társadalomtudományok, történelem, stb. — emberi cselekvéseket és magatartásokat kell érteimeznünk. Ez az értelmezés a multban csak azért történhetett misztikus és metafizikai módon, mert a minden emberi magatartás mögött húzódó előidéző okok és feltételek kettős rétege — az élményforrások és a szociális gyökerek — nem nyert módszeres vizsgálatot. Így volt lehetséges, hogy a korábbi fejletlenebb társadalmak eszmei felépítménye — elsősorban az anyagtalan lélek tana — mindmáig meghatározta az emberi tettek tudományos és gyakorlati felfogását, értékelését és a reájuk gyakorolt közösségi visszahatást. Ha azonban a háromrétegű értelmezés elfogadása esetén általánossá válnék a cselekvések itt vázolt rendszeres és elemző vizsgálata — a valódi tapasztaláson alapuló vizsgálat — akkor kiderülne az, hogy a szellemtudományos kutatás semmi egyéb, mint a természettudományos kutatásnak egy másik, csupán anyagában bonyolultabb s ezért hipotézisekre utalt formája; hogy amannak tárgya éppoly materiális valóság, mint a fizikáé vagy a biológiáé; és hogy a természettudományok kísérleti módszerének, valamint magyarázó elveinek a szellemtudományokban való bevezetése, bár egyelőre a jövő zenéje, a tudományos fejlődés reális lehetőségei között talál helyet.

Ö R E G P R O L E T Á R

Irta: CSÖMÖRI JÓZSEF

Jólesett elüldögelni a padon, egy-egy szót váltani más tétlenekkel, akiket szintén erre a padra ültetett a véletlen, fel-feltekinteni a teret környező házakra, sütkérezni a napon. Amikor mások veritékezve szidták a nagy meleget, ő csak összehuzta szemét s nem szólt. Minek vitakozott volna? Ha egyáltalán képes lett volna arra, hogy valami nagyot kívánjon, akkor örök nyarat kívánt volna. Mert a tél: az ellenség. Köhögteti a tüdőt, karmolja a gégét, tüsszentésre ingerli az orrot, megkönnyezteti a szemet, ezer tüvel szurkálja a kéz és láb ujjait, meggörnyeszti, majdhogy el nem töri a hátgerincet és hasogatja a térdet. A tél rossz, a tél hideg, mint a sir. De nyáron: él az ember.

Sütött a nap, goromba jóssággal. A tarkójában, a lábszárában érezte a jót. S aki bolond volt, az hát csak szidhatta a meleget, nem vitakozott vele.

Sütött a nap a térre melegen. Ezért szerette a teret is. És mégis baj volt a térrel. A vad, tökéletlen horda, amely port vert fel maga körül, ordított, üvöltött, rongylabdát vagdalt a napon fénylő kopasz főhöz s aztán szemtelenül megkérdezte: nem látta a labdám, bácsi? És vihogva,

nyerítve elszárguldott. Ez a nyomorult falka, melynek izgató szemtelensége határtalan volt, ez rontotta meg a tér békéjét és nyugalmát. Az úgynevezett gyermekek, ezek a kis, mocskos állatok. Miattuk történt, hogy bár boldogan, de mégis gyűlölettel és félelemmel foglalta el helyét a padon. Undorodott és félt tőlük. Am a nap melege végül is minden áldozatot megérdemelt.

Ült a padon, szörten koponyája fénylett, ragyogott és kis szeplők keletkeztek rajta vidáman. Egész testét átjárta a jóleső meleg, karja elnyult a pad támláján, szemét lehunyta, mintegy szertartásszerűen. Boldog volt. Nem gyötörte magát olyasféle kérdésekkel, hogy mi is hát egy élet mérlege például? S hogy alkotott-e valami maradandót? Ült és élvezte a napot, behunyt szemmel, mint legénykorában a szereimes csókokat. Hallgatta a körutról idegomolygó zajokat. A horda most kivételesen csendes volt.

Egyszerre a lábához csapódott egy jókora kavicsdarab gorombán, kegyetlen ünneprontással. Megrezzent, mint egy amugyis félénk madár. A pad támláján nyujtózó karja riadtan a levegőbe lendült s úgy is maradt, mereven, mint valami madárijesztő karja a buzatáblán, mert a nagy ijedtségtől, hirtelen nyelt egyet és a nyelés rossz helyre csuszott és köhögött, kivörösödve, fuldokolva, kinyujtott karja a levegőben. Percek multak el, amig lecsillapult ez a köhögés és akkor rögtön kiabálni kezdett, keserű káromkodással s köhögött utána kinosan megint. Szemében könny ült: az ijedtségtől, a köhögéstől és a bus önsajnálattól. Hiszen meg is fulladhatott volna. Ezek az átkozottak! Öklét rázta feléjük tehetetlenül. A horda persze már elfutott, jó messzire s ott röhögtek kajánul az undok férgek a távolban. Dohogott, háborgott, torkát köszörülte, mert a rossz nyelés megreszelte a gégejét.

De a nap sütött és ez megóvta attól, hogy megátalkodják benne a gyűlölet gonosz hangulata. Nemsokára már csak a sima koponyáján megülő finom pára jelezte az imént kiált izgalmat. Ha tudta volna, hogy mi az a himnusz, okvetlenül kigondolt volna egy nagyszerű naphimnusz.

Pontosan tizenkettőkor felállt, biztonság kedvéért odapislogott a barnatégiás vásárcsarnok frissen fehérre festett órájára, de az is tizenkettőt mutatott, mint az ő gyomra. Elindult, kibaktatott a kopott padok, poros, tikkadtlombú fák és bokrok közül. Hétperces ut várt rá, azaz kétszázhatvanhárom lépés a kapuig és még további tizennégy lépés az ajtóig; nem egyszer kiszámította. Persze öreg lábak tempójához mért idő volt ez.

Az ajtóban megállt, szimatolt, önkéntelenül kereste a levegőben az ebéd illatát. Megint paprikáskrumpli. Kedveszegetten lépett a konyhába, ami egyuttal előszobaként, ebédlőként és az ő meg a kölyök hálóteremként is szolgált s lezökkent az ágya szélére. A lánya csak egy pillantást vetett rá, furcsát, érdeklődőt, szeretőt és türelmetlent. Az asszony maga sem tudta, hogy ez a pillantás azt jelentette: mikor halsz meg már? Örökre megsértődött volna és fájt is volna neki, ha valaki ezt állítja. És mégis azt jelentette... Az öreg odanyult az ágya fölé, a falba vert szögre akasztott órája után, gyengéden emelte le és figyelő ujjakkal megcsavargatta a gombját. Mindennap ilyenkor szokta „felhuzni“. Kényes jó-

szág ez, szokta hangoztatni, és ha azt akarod, hogy pontos legyen, légy te is pontos. S azonkívül, bár zsebóra, lehetőleg ne hordozd magaddal... Visszaakasztotta az órát, aztán nyögve, nagyokat fujva levetette cipőjét meg a kapcáját.

Mezitláb ült az asztalhoz, a konyha meleg volt, csak úgy gőzölgött s nem kellett félnie senkinek, hogy itt megfázik. Lánya odatalta elé a paprikáskrumplit, hozzá uborkasalátát és egy karéj kenyeret. A krumpli forró volt.

— Leves nincs? — kérdezte halkán.

— Leves! — mordult az asszony. — Ilyen melegbe még leves kéle-ne neki...

Az öreg nyomkodni kezdte villájával a krumplit, hogy pépes legyen. Nem szólt. Szerette a levest és nem szerette a krumplit. Viszont itt nem az ő pénzéből főztek ebédet, hiába.

Most beviharzott az ajtón, majdnem elbotlott a küszöbön, egy piszkos kis kölyök és se szó, se beszéd, leült ő is az asztalhoz, az öreg mellé. Falka-tag volt. A téri csorda egyik borja. Talán éppen ő hajította a kavicsot. Most szuszogott és amint anyja elébe is odatott egy tányér krumplit, azonnal falni kezdett mohón, éhesen.

Végül az asszony is leült. Egyetlen szál kék kartonruha feszült rajta, átizzadtan tapadt testére, mellén nem gomboíta be, még a mellbimbója is kitüremlett félig. Nagy volt a hőség, a konyhában még parázsolt a tűz, a nyitott ajtón besütött a nap.

Éttek. A kölyök fujt, szuszogott, csámcsogott, az öreg lassan, meg-gondoltan nyelte a péppé tört krumplit, az asszony csak immel-ámmal eszegetett, nem volt étvágya. Közvetlenül az öreg érkezése előtt evett meg egy fél görögdinnyét, jó karéj kenyérral.

A legyek zümmögve repültek éteire, arcra, kézre, földre, falra, de legnagyobb előszeretettel az öreg koponyájára meg a krumpli barna és az uborka zöld héjából emelkedő kupacra, amely ott diszelgett a tűzhely lába előtt.

A kölyök meglökte a nagyapja könyökét, az öreg gyáva kezéből kiesett a villa, de neki magának kellett utánahajolni. Az asszony csak annyit mondott:

— Na!

A kölyök, a borju maszatos képpel vigyorgott.

Ebéd után elnyult az ágyán; tábori vaságy volt ez, szalmazsákkal, egy párnával és néhány ronggyal, kacattal, ami mind a büszke „ágyne-mű“ nevet viselte. A fal felé fordult, de kicsit még fészkelődött, forgoló-dott, másik oldalát is kipróbálta szokás szerint, noha végül mindig csak a fal felé fordulva aludt el. Ahogy így csinálta a számárfészket, az asz-tal felé pillantott és látta, hogy a lánya dinnyét dug a kölyöknek. A kö-lyök hasához szoritotta a dinnyét, hogy nagyapja észre ne vegye és kiol-dalgott az udvarra.

De mégis észrevettem, — gondolta az öreg és halványan, keserűen mosolygott a bajusza alatt. Vén koionc, ugy-e, akit el kell tartani, het-venhárom, vagy hetvennégy éves, — maga sem tudta pontosan; — kár volna rápazarolni a drága dinnyét. Igazuk van, gondolta, nem kell az öregnek dinnye. Az öreg örüljön, hogy él. Hát örül is, mondhatom. Szép

kis élet az ilyen, nyomorult, kutyának való élet. A legritkább eset, hogy neki is juttattak valami izesebb falatot. De igazuk volt. És azért mégis fájt az ilyesmi.

Nézte a lányát. Az asszony mosogatott és most megszólalt.

— Elhatározta már az órát?

Az öreg megrezzent. Nagyon rezzenős volt már. Ha kavicssal vagy szóval megdobták, megrezzent mingyárt. Rágódott benne a keserűség s ez a kérdés semmiesetre sem vigasztalta meg. Az órát, igen, hogy elhatározta-e? Az órát. Felfordult a szeme, amint tekintetével a feje felett függő órát kereste. Jó óra, szép óra, megvolt vagy harminc éves, tula-ezüst, dombormivű, kutyafejjel. A kutyafej aranyozott, sárgás s kopott egy kicsit. Immár egyetlen vagyona és barátja volt ez az óra, még soha nem hagyták cserben egymást. Magántulajdon. És hát ezek itt szemet vetettek rá: minek egy öregembernek óra? A veje kérte. Már a dohányos szeiencét is elkérte s azt neki adta, mert miért ne adta volna? Nem volt ő olyan megátalkodott ember. Hiszen már amugysem dohányzott, leszokott róla vagy négy esztendeje. Nem egészségi okokból, hanem azért, mert nem volt pénze dohányra. Órizte a szelencét, tisztogatta, szerette, az övé volt. És mégis nekiadta a vejének egy téli napon, — jól emlékezett rá — szó nélkül, éppen csak hogy a szeme rebbent meg és talán a bajusza kókadt le, amikor átnyujtotta. Az az ember, a veje, aztán csak homlokához emelte a mutatóujját, hanyagul, mintha tisztelegne, ez volt a köszönet. Az órát azonban, azt nem fogják megkapni, amíg csak él. Azt nem.

— Idadja? — folytatta az asszony.

— Micsodát? — ravaszkodott fájdalmasan és szánalmasan s közben azt gondolta: már az ebéd utáni álmát is eiveszik az embernek.

— Az órát. Azt kérdeztem, hogy idadja-e?

Az öreg a lányára nézett, majd a tűzhely alatt heverő kupacra tévedt a tekintete. A krumpli és uborka héja közt felfedezte egy fél dinnye héját is. Így tehát az asszony szintén dinnyézett, még ebéd előtt s aztán persze finomkodott, hogy nincs étvágya.

— Ugyis a tietek lesz az, ha meghalok.

— Dehogyan hal maga meg.

Volt ebben a megállapításban sürgető türelmetlenség is, de büszkeség is s az öreg mindakettőt érezte. Sóhajtott.

— Egyszer csak nem leszek többet, meglátjátok. Kihül az ember, elmegy tőle a meleg és aztán vége.

— Nagy, erős ember maga.

— Én nem. Gyenge vagyok már nagyon.

Felült. Nyögve huzni kezdte a cipőjét. Ha egyszer ellenséges a légkör, jobb, ha elmegy. Az ebéd utáni szundikálásnak vége. Sajnos.

Az asszony nem szólt már, csak lecsapta kezéből a mosogatórongyot s a mellén összehuzva ruháját, kirohant az udvarra. Egy perc múlva már hallatszott, amint a házmesternének panaszkodott nagy hangon az apjára.

Ő pedig kikémlelt az udvarra, hogy megnézze, elég biztonságban van-e. Biztonságban volt; nem látszott valószínűnek, hogy a lánya egyhamar félbeszakítja az izgatott társalgást. Az öreg visszafordult és gyermekesen, váratlan fűgén a konyhaszekrényhez sietett, komoly, áhi-

tatos, egyszersmind gyáva arckifejezést öltött és vonakodva, mégis möhön belenyúlt a gyértartalmu cukrószacskóba. Két szem kockacukrot lopott. Száját csücsörítette, mintha most mingyárt fütyölni kezdene, de óvatosságból mégsem fütyült. Aztán, évek óta először, a hétköznap elenére gomblyukába fűzte az óraláncot és ráakasztotta az órát. Máskor csak vasárnap tett ilyesmit.

Közönyös arckifejezést öltve lépett az udvarra. Behuzott nyakkal haladt el lánya és a házmesterné mellett. Összesen tizennégy lépés és máris az uccán volt a rekkenő délutáni hőségben.

Idejét sem tudta, mikor volt utoljára kocsmában. Ment volna szivesen akármikor, ha adtak volna rá pénzt. De nem adtak. Semmire és erre legkevésbé. Mert az a szocialista veje, minden nagyképúsége tetejébe, ráadásul még antialkoholista is volt. Most azonban, nagy keserűségében s mert nyolcvan fillért őrzött zsebkendője csücskébe kötve, belépett a sarki ivóba. Ennek a javarészt rézpénzből összerakott nyolcvan fillérnek megvolt a maga története. Tilos pénz, egyszerűen és nyersen kifejezve: lopott pénz volt. Lánya olykor elküldte a boltba, kenyérért, sóért, hagymáért, egyébért. Ilyenkor többnyire lecsippentett egy-két fillért a maga számára, hogy évente kétszer-háromszor kedvére elszórakozhassék a kocsmában.

Rátámaszkodott a kerek, szürkésbarna, de inkább meghatározhatatlan színű, barázdált deszkájú asztalra, bámulta benne a szögeket, melyek kissé felütötték fejüket. Kíváncsian és ostobán addig nyujtózkodtak, amíg a kocsmáros vagy a segédje egy nehéz kalapáccsal rá nem ütött fejükre, amikor aztán egy időre gyáván megbujtak a deszkában, de végül megint kezdték a kíváncsiskodást. Az öreg mindezt nagyon jól tudta a szögekről és most bámulta őket végtelen türelmükért, kitartásukért s valami olyasmit érzett, hogy ez igazán hősies a szögektől és egyuttal kadarkát ivott. A kadarka literje hetven fillérbe került.

A kocsmában is nagyon meleg volt.

Azt gondolta: nincs nekem senkim, kutyám sincs, macskám sincs, rigóm sincs. A lányom nem lányom, az unokám gazfickó, a vejem nem törődik velem. És még azt gondolta: szeretné a lányom, ha meghalnék, de nem halok meg, ameddig csak tehetem. Az embernek nincs semmi öröme az életből, de a haláltól irtózik. Az ember már ilyen. Megmutatom nekik, hogy nem bánhatnak így velem.

Szomorú volt, nézte a szögeket, itta a kadarkát, az egyik darab kockacukrot szájába vette és ott eláztatta borral, nagyon izlett. A legyek itt is kedvelték sima koponyáját. Az első darab kockacukor végigélvezése után célbavette a sarokban álló köpöcsészét és fiatalos erővel beleköpött. Utána szopogatni kezdte a második darab kockacukrot.

Nem volt más vendég, a kocsmáros megkérdezte:

— Mit szól hozzá, szomszéd?

Ez a kérdés a borra vonatkozott. Ő így válaszolt:

— Bornak bor ez is.

A kocsmáros nem fessegette tovább a dolgot; a bádoggal bevont pulton, a söresap körül, egy vöröskockás törőronggyal csapkodni kezdte a legyeket. A légyhullákat aztán lefujta a padlóra. A segéd, aki a pincében foglalatzkodott, most felkiáltott valamit és a kocsmáros lement

utána. Az öreg most egyedül maradt az ivóban. Azt gondolta, mint valami eszmét, mint más az Istent vagy a forradalmat, azt gondolta: lopni. Pénzt vagy pálinkát vagy tepertőspogácsát a bura alól. Valamit. Lopni. Régebben meg is tette volna, de mostmár öreg volt, lomha, soká tartott amíg az ötlettől a cselekedetig elérkezett és így elkésett vele. A kocsmáros visszajött.

Legalább egy órája ült már a seszinű, kerek asztal mellett és a végére járt az első félliternek. Most még egy féllitert rendelt és vásárolt egy tepertőspogácsát. Mingyárt ki is fizette a nyolcvan fillért, egész vagyonát. Elüldögélt még egy órát és rágta a pogácsát, lassan, beosztva és itta a bort és bámulta a szögeket.

Azt gondolta: a lányom a halálomra vár. Kolonc vagyok a nyakában.

Aztán elment a térre.

Kicsit szédült. De okos ember volt és ezuttal nem ült a napra. Mielőtt egyáltalán helyet foglalt volna valamelyik padon, keresztülbaktott a téren, a körut felőli oldalra és belépett a vizeldébe, hogy könnyítsen magán. Amikor kijött, igen kellemesen érezte magát és mosolygott. Leült egy árnyékosabb padra és lassu ütemben ingatta a fejét jobbra-balra, aztán bólogatott le, fel. Eszébe jutott, hogy mint fiatalember résztvett a Bosznia-Hercegovina elleni hadjáratban. Azok voltak a szép idők. Csendesken nevetgéit magában. Bizony szép idők voltak.

Szédült kicsit, de az nem volt baj. Egészen könnyűnek érezte magát. Most füttyült is, gátló körülmények és gátlás nélkül, vidáman. Sok fiatal nem ér annyit, mint ő. Ha nagyon akarná, dolgozni is tudna még, de csak dolgozzék a veje, jobb ez így, meg varrjon csak a lánya. Nézte a vásárcsarnok óráját, négyet mutatott. Arról egészen elfeledkezett, hogy a hétköznapi ellenére nála is van óra.

Leült mellé egy öregasszony, egyike a téren szerzett ismerősöknek; később egy öregember is odaült. Ő gondolkozott így róluk: öregasszony, öregember. Ő maga, saját szemében kicsit legény maradt, hiszen ez ugyanaz a test volt, mint amelyik Boszniában járt, amelyik szeretkezett valamikor s amelyik gyárakban veritékezett, egy ideig bányában is.

Azt mondta az öregasszony:

— A németek megint kezdik.

Az öregasszony szeretett politizálni.

De ő csak nevetett rá, ravaszul, hamisan, mint aki jobban tudja és különben is rejteget egy titkot, ami, ha napvilágra kerülne, megváltoztatná az egész emberiség sorsát. Az öregember — nem ő, hanem a másik, aki leült mellé — megköszöriülte a torkát és így szólt:

— Egyforma ez mind.

Erre azonban már kitört belőle a kacagás, mintha jó tréfát hallott volna és tenyerével a térdét csapkodta. A másik kettő csak nézte egy darabig, aztán az öregasszony felállt, megigazitotta fekete fejkendőjét s azt mondta:

— Maga berugott.

Elment.

Az öregember még ült egy ideig mellette, mintegy megfélemlítve, keszegen, de aztán az is elment és gyanakodva nézelődött hátra kortársra

felé, aki „berugott“. Ő pedig, aki berugott, magára maradt és nevetett még mindig. Mit tudnak ezek? Nem tudnak ezek semmit. Boszniában sem jártak.

Váratlanul csuklott egyet és megriadt, mintha hirtelen a halállal találkozott volna. Elcsendesedett. Egyik tenyerét a másikra fektette és így lógott le a keze a térde közt. Elkéseredett. Dinnyézik, aztán kisémmizi az apját a lány, a ringyó. Micsoda ringyó! Savanyu és keserű izeket érzeit a szájában, köpött, de most nem fiatalosan. Öregesen köpött, szomoruan, erőtlenu. Homályosan felrémlt elötte valami asszonyféie, aki talán a felesége volt egykor, de nem gondolt rá komolyan. Az utóbbi években már nem gondolt soha semmire komolyan.

Öt óra volt.

Ezeket a szavakat nem szerette: betegség, halál, koporsó, sir, temetés. Nem szerette e szavakat, de a fogalmak, amiket e szavak jelöltek, ott bujkáltak emlékezetében és minduntalan ki-kitörtek, tudatosultak s ő megriasztva, hőkölve rántotta hátra fejét, mintha így menekülhetett volna előlük. Nem töprengett, nem gondolkozott éppen a lét és nemlét kérdésén, de tudta, hogy hovatovább letelik az ideje és félt a nagy elvá-lástól. E tudatot és a hozzáfűződő félelmet azonban mesterséges ködbe burkolta magában s megvetette az életet, hogy a gyakorlatban annál jobban ragaszkodhassék hozzá. Most kissé valóban „berugott“ és a halál megjelent előtte. Világosan látta, egy sárga csontváz volt, ott állt a tér közepén, megmeredve a lendület egy mozzanatában, vágásra készen, ahogy ábrázolni szokás szinesnyomatu, képes naptárakban és jövendőmondókban. Ott állt a halál a kaszával és vigyorgott.

— No, — dünnyögte az öreg — no, hé...

Valami csiklandozta megint, mint amikor padtársai kevészavu politizálását hallgatta, de nem mert nevetni. Gondolt valami olyat, hogy talán részeg vagy esetleg napszurást kapott, de ugyanakkor azt is gondolta, hogy talán mégsem részeg és nem is kapott napszurást.

Sokáig állt a halál a tér közepén, nagyon sokáig. Az öreg csak bámulta és közben azt figyelte, hogy ver-e még a szive és a körmét nézegette, nem lila-e? De a szive vert és a körme nem volt lila. Ebből tudta, hogy él.

Hét órakor végre erőt vett magán, felállt és rogyadozó térddel elindult, keresztül a téren, egyenesen a halál felé. Ekkor eltűnt a halál. De végtelen szorongás maradt utána; fázott, mintha nem is meleg nyári este, hanem tél lett volna vagy legalább is hideg ősz, számára kellemetlen évszak. Kicsit szédült.

Mire hazaért a veje már otthon volt és vele egy barátja; politikai kérdésekről vitatkoztak a szobában és a marxizmust emlegették, amiről az öreg is tudott már annyit, amennyit tudni akart. Tény, hogy nem akart sokat tudni róla és még a jólelkű vője pujkamérge sem győzhette meg arról, hogy az ő sorsának alakulása bármiféle kapcsolatban lehet a német államrenddel vagy mondjuk az indiai munkásmozgalommal. Az öreg, amint többször kinyilvánította, a maga részéről azon a véleményen volt, hogy nem lett volna szabad meggyilkolni Tisza Pistát, még előbb Ferenc Ferdinándot és akkor nem volna semmi baj. Marxizmus: az csak „egy olyan dolog.“ De most nem volt kedve résztvenni a vitában, nem is

ment be a szobába, hanem nagyon csendesen ült az ágya szélén, egészen vacsoráig.

Akkor eltávozott a veje barátja. A veje felmelegített paprikáskrumplit kapott; az öreg úgy vélte, hogy felismeri közte azokat a darabokat, amelyeket lánya finnyásan otthagytott délben; ezek a darabok valahogy jellegzetesek voltak. Közben megérkezett a kölyök is és akkor azok hárman szalonnáztak. Az öreg csak egy köcsög lefölezött tejből készült aludttejet vacsorázott, kerek bádogkanállal, nagy műgonddal. Az aludttejet szerette s ezt az örömet nem sajnálta tőle senki, mert a lefölezött tej olcsó.

A legyek esti lakomára gyülekeztek és holmi alsóbbrendű lepkék is betántorogtak, esetlenül verdesve szárnyaikkal a lámpa körül. Ha véletlenül az asztalra zuhantak, a kölyök öklével agyonzuzta őket.

Vacsora után az asszony megint elkezdte:

— Mi lesz hát az órával?

Az öreg elsápadt, minden vére talán a lábába szaladt. Nem mert ke-reken nemet mondani, hiszen most a veje is itt volt, a veje, végeredményben egy idegen ember, aki eltartotta s aki tulajdonképpen szemet vetett az órára.

— Mér? — kérdezte a vő. — Nem akarja idadni?

— Nem, nem akarja, — mondta az asszony élesen, tudtul adva, hogy nem apjával, hanem férjével tart egy most kirobbanható ütközetben.

Ringyó, gondolta az öreg elkeseredetten, én neveltem fel és ilyen ringyó. S gyáván hallgatott.

A kölyök, a borju, kicsit még vigyorgott, szemtelenül, mintegy jelezve, az ő álláspontja világos: rongy öregembernek tartja a nagyapját, ha nem is mondja ki. Aztán lefeküdt a vackára, a földre, a tüzhely elé, rögtön elaludt és úgy szuszogott, olyan megindítóan, komolykodó, kerek ábrázattal, mintha a legkedvesebb kölyök volna a világon és nem olyan kis gazember, mint amilyen valójában volt. Az öreg toroka összeszorult. Talán még szerette is ezt a kis vakarcsot.

— Egy öregembernek is legyen valamije, — szólt a vő elgondolkozva.

Kevés szót vesztegettek egymás érzelmeire, ennyi elég volt. Az asszony sem szólt többet, bár nem értette, hogy miért mond le a férje ilyen könnyen az óráról, egy vénség céltalan szeszélye kedvéért. A vő elővette a dohányosszelencét és gyakorlott ujjmozgással cigarettát sodort magának. Az öreg reszkető ajakkal nézte és bajusza együtt reszketett ajkával. Jó ember ez, gondolta, nagyon jó ember, mégis törődik velem, nem úgy, mint a felesége, a hitvány. Csak tartsa meg a szelencét egészségben, megérdemli.

A vő beszélt valamit a munkájáról, a gyárról, ahol dolgozott és nem szólt közbe senki. A cigaretta végigégett és minden este ez volt a jel a lefekvésre. A veje meg a lánya bementek a szobába, hallatszott, hogy vetkőzödnek. Az öreg felakasztotta az órát a szögre, ágya fölé és a lámpát eloltva maga is vetkőzni kezdett. Elég világos volt így, mesterséges fény nélkül is, mert a telihold besütött a nyitott konyhaajtón. Lefeküdt.

— India, — motyogta, ahogy ágyában forgolódva a számarfészket csinálta — India, talán mégis...

Felfordult a szeme, amint tekintetével a feje felett függő órát kereste. Láta jói, mert besütött a hold. Nézte az órát és csücsörített, mintha most mingyárt füttyölni kezdene, fiatalosan. De nem füttyült mégsem, nehogy zavarja azokat, ott, a szobában.

Igy nézte, nézte vidáman az órát egész éjszaka, nézte felakadt szemmel még reggel is. A veje vette észre, amikor nagyokat ásítva és nyújtózkodva kijött a konyhába, hogy megmosakodjék reggeli előtt.

A Z E M B E R É S A M U N K A

Irta: FEKETE FERENC

Napjaink társadalmi rendszerei — legyenek bár a legelentéesebbek is — értékelésüket illetőleg egy pontban találkoznak. Valamennyi a társadalmi élet alapjának, minden anyagi és erkölcsi jó forrásának az emberi munkát tartják. Ez a tény annál inkább nagyjelentőségű, mert a munka, az anyagi vagy erkölcsi javak termelésére irányuló aktivitás, nem örvendett mindig a maihoz hasonló megbecsülésnek. Az ókorban a munka csak a rabszolgák megvetett osztályának kötelessége és velejárója. A munka szégyenteljes megnyilvánulás, lealjasítja a szellemet, fárasztja a testet, miért is a magasabb társadalmi osztályoknak tartózkodniok kell tőle. Aki dolgozik, az a legalacsonyabb társadalmi osztály köteleibe tartozik, a munka maga *kín*, amit senki sem a maga jószántából végez. Az ókornak a munkáról vallott felfogását a középkor misztikus szellemisége bár némileg enyhíti, alapjában nem változtatja meg. A munka állapota a középkori felfogás szerint az eredendő bűn folyománya. A bűnösnek vezekelnie kell, „arca veritékével“ kell kenyerét megkeresni. S ha némi emberi vonást felfedez is ez a misztikus szellemiség a munkában, mégis szégyenteljesen alacsonyabbrendűnek, bűnből eredettnek bélyegzi. A reformációk kora hozza meg elsősorban a munka értékelését, amikor a hasznos cselekedetek körébe emeli. A munka — főleg a kálvini reformáció eszmeikörében — nem az eredendő bűn következménye, hanem az út a megváltás felé. A gyakorlati hasznon túl, a munka így nyer teljesértékű eszmei igazolást az Ujkor küszöbén. Ez az eszmei értékelés azután rohamos léptekkel hódítja meg a gondolkodókat. A XVIII. század mind nagyobb jelentőséget tulajdonít a munkának. Már nem hogy lealázást, de épp az emberi felszabadulást látja benne. Napjainkban viszont nemcsak eszmei sikon aratott teljes győzelmet. Századunk nemcsak elismerte és értékelte a munkát, de tudományos vizsgálata tárgyává is tette, amikor külön önálló tudományként könyvelte el mindazt, amit a munkáról, szabályairól, törvényszerűségeiről, nehézségeiről és könnyítéseiről tudunk. A munka-tudománya: az *ergológia* természetesen a fiziológiához és a lélektanhoz kapcsolódik, bár az orvostudomány, (különösen a higiéná), valamint a társadalomtudományok szintén jelentős adatokkal bővítik és fejlesztik.

Ergológia és pszihotechnika

Az ergológia anyagát három csoportba oszthatjuk: az *emberi tényező*, a *munkaeszközök* és a *társadalmi tényezők* csoportjába. A társa-